

AERE PERENNIVS

Verslagen en Mededelingen uit het
Medisch - Encyclopaedisch Instituut van de Vrije Universiteit

No. 26 — april 1977

Uitgave van het

*Medisch-Encyclopaedisch Instituut
van de Vrije Universiteit*

Redactie: Prof. Dr. G.A. Lindeboom

**Inzendingen voor Aere Perennius
worden gaarne ingewacht aan het
redactie-sekretariaat p/a
Mevr. C.M.T. Kermer
Medisch-Encyclopaedisch Instituut V.U.**

**Van der Bochorststraat 7
Amsterdam - Zuid
Tel. 020 - 548 2702**

A E R E P E R E N N I U S
Verslagen en mededelingen uit
Het Medisch-Encyclopaedisch Instituut
van de Vrije Universiteit

No. 26

april 1977

EEN CONSULT VAN PROFESSOR MATTHIAS VAN GEUNS
TE NIEUWKOOP

door

J.H. Sypkens Smit

Ongeveer tien jaren na de voltooiing van een biografie over Matthias van Geuns (1735-1817), werd schrijver dezes door zijn collega huisarts Dr G.J. Bremer te Nieuwkoop opmerkzaam gemaakt op enige passages die hij aantrof in een boekwerk waarin ook Bremers woonplaats genoemd werd. Van Geuns komt hier ter sprake, en de wijze waarop deze, dan al hoogbejaarde, hoogleraar daar handelend en adviserend optreedt, is een alleraardigste illustratie van een inspecteur van de volksgezondheid uit die tijd en geeft ons tevens de gelegenheid een aardig facet van 's mans persoonlijkheid te leren kennen.

Het bedoelde boek droeg als titel: Herinneringen aan G. Bruining met betrekking tot de omwentelingen in Staat en Kerk gedurende zijn levensloop, en zag in 1830 het licht.

Bruining stond als Remonstrants predikant van 1803 tot 1808 te Nieuwkoop, alwaar hij in 1808 getuige was van een "grasserende ziekte" die, hoewel van een beangstigend endemisch karakter, gelukkig geen sterfgevallen met zich bracht. De aard der ziekte blijft onduidelijk. Mogelijk een goedaardige dystenterie. Ten aanzien van de etiologie zag men als bron der narigheid de drooglegging van de "poel" waartoe de Staten van Holland in 1796 hadden besloten.

Professor Matthias van Geuns, hoogleraar in de inwendige ziekten te Utrecht, was tevens aangesteld als Archiater en zat als zodanig ook voor de Departementale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt, residerende te Utrecht.

Langs deze weg oefende hij een lange reeks van jaren - zeker van 1801 tot 1812 - een stevige invloed uit op de volksgezondheid in zijn rayon. Van Geuns had een hoge opvatting van zijn plichten dienaangaande en schroomde niet zelf op pad te gaan om zich van allerlei zaken persoonlijk op de hoogte te stellen. En zo zien wij hem dan, daartoe aangezocht, ook aanstonds in 1808 te Nieuwkoop verschijnen.

Doch laten wij nu Ds. Bruining aan het woord komen, zulks aanvangende met de ontmoeting van hem met een Nieuwkoopse chirurgijn, wanneer zij gezamenlijk schrijden achter de baar van iemand die zij beiden - ieder op zijne wijze - in zijn wereldlijk bestaan hadden gekend:

".... deed mij tegen twee uren naar het sterfhuis stappen; en vandaar volgden de man [de chirurgijn] en ik tezamen het lijk. Wij spraken, zulks doende, over de heerschende kwaal; en de kundige man verklaarde mij, dat het stelsel van Brown, zijns erachtens, daarbij allezins gevolgd moest worden, en men, om zich staande te houden, zijn gestel van tijd tot tijd opwekken moest. Nu en dan eene teug sterken drank, een goed glas wijn, een ligt kostje, en voorzorg tegen morgen- en avondlucht, waren, zijns bedenkens, de middelen, om gezond te blijven. Zoo haast wij het sterfhuis wederom bereikt hadden, liet ik hem zijne menigvuldige patienten bezoeken, en ging ik, te mijnent, over het versprokene nadenken.

Des Chirurgijns gezegden strookten met die van mijnen achtbaren neef te Vere, nopens de leefwijze, met hulp van welke vreemdelingen hunne gezondheid daaromstreeks konden staande houden; en de grossier in sterken drank, aan den Bergschenhoek, had naderhand, in mijne tegenwoordigheid, aan mijnen vader verklaard, dat hij en de zijnen daar ter plaatse, terwijl bijkans alle anderen voor en na wegstierven, gezond gebleven waren, en hij zulks aan de lucht van den sterken drank, die hij toen dagelijks in menigte aan het werkvolk der droogmakerij had uitgetapt, dacht te moeten toeschrijven. Dit en het voorgemelde bewoog mij om de gezegde leefwijze te mijnent in te voeren, mijne huisgenooten nu en dan eenige sterken drank en een goed glas wijn te geven, en alle koud gebruik van vruchten, alle zware groentes, als erwten en boonen van alle soort, varkens- en rundvleesch, meelkost, enz. van mijne tafel te verbannen. Maar hoe konden nu geringe lieden zulks insgelijks doen? en wie zou de meesten, die reeds werkelijk ongesteld waren, van het noodige voorzien, daar bijkans alle handwerk stilstond, en de armoede binnen kort allervreesselijkt stond toe te nemen.

“Wij moeten, zoo lang wij ons bewegen kunnen, niet stilzitten”, zeide ik welhaast tot mijnen toenmaligen medehelper, den Proponent Paddenburg. “Gaan wij nog dezen nacht naar Zwammerdam, en van daar met de jaagschuit naar Utrecht. Dan komen wij er vroegtijdig aan, en kunnen wij ons bij den Landdrost Lynden van Lunenburg om hulp vervoegen”. Wij deden het, en vonden den gezegden Baron, des morgens te half acht, reeds aan zijne zaken. Wij schetsten de gesteldheid van Nieuwkoop voor hem af, en, van mededoogen door-drongen, verzond hij ons naar den waardigen Hoogleraar van Geuns. Deze laatste verklaarde al, wat wij hem berigttten, voor het uitwerksel van een Azotisch gas, dat uit den poel opsteeg, en beloofde zelf ter plaatse te zullen komen, zoo haast wij den Landdrost, van den kant der Municipalen, een wettig verzoek om hulp zouden hebben doen toekomen. Dezen waren nu reeds allen van de verslapping bedlegerig. De sekretaris alleen kon zich nog een weinig roeren; doch ik vormde een opstel, ging bij de bedden rond, om het voor te lezen, ontving aller goedkeuring, bragt daarvan berigt aan den sekretaris, en liet denzelven het opstel teekenen, dat hierop verzonden werd.

Twee dagen later verscheen de Kwartierdrost, Tuyl van Serooskerken, thans Gouverneur van Noordholland, met een scribent, en Professor Van Geuns met een jongen Doctor, die hem als amamuen-sis vergezelde. Ik werd straks bij hen ontboden. De Chirurgijns compareerden er kort daarna, en ontvingen last, om geene kranken onverzorgd te laten, en de behoef-tigen voor 's lands rekening te genezen; zullende er voor dezelve voorts wijn aangebragt, vleeschsoep gekookt, en matrassen en dekens bezorgd worden. Zij konden bij hen wilgenbast gebruiken; maar, daar deze nog zamentrekkender, dan de Kina, was, moesten zij, wanneer een kranke voor waterzucht blootstond, de Kina om den hoogen prijs niet ontzien. Ik weidde vervolgens bij den Baron Tuyl eenigzins uit over de groote armoede, en zeide kortelijk, wat ik tot aankweeking van werkzaamheid, en we-ring van bedelarij, had uitgedacht, en hoe ik daarbij gevaren was; waaromtrent ik mijn plan vervolgens inzond; doch hierbij erlangde ik geene kracht-dadige ondersteuning. De hoogbejaarde heer Van Geuns ging, na zich een weinig verkwikt te hebben, de kranken be-zigtigen, en wilde in de eerste plaats mijne verslaptte tweede dochter zien, aan welke hij het gebruik van witten wijn met elixir vitae Hofmanni voorschreef. Zijn Hooggeleerde spreidde alomme de grootste menschlievendheid ten toon, deelde in de bezochte hutten vol ellen-de menigen driegulden uit, en beklom, steeds onvermoeid, ten laatste de dorpstoren, om den poel, waaruit alles voortkwam, over te zien.

Zevenhoven, Nieuwveen en Aarlanderveen, tot een ander departement behorende, werden nu welhaast van daar verzorgd. Men schikte daarheen, en naar Nieuwkoop en Noorden, dagelijksch vers drinkwater uit den Rijn, waar alles gezond bleef, en ik, eenmaal, ondanks mijne leefwijze, ook door de verslapping aangetast, onder eene betere lucht straks verkwam. Mijn vierde dochter, nog geen vier jaren oud, hare moeder eenmaal eenige witte pruimen ontkaapt, en dezelve ongekookt opgegeten hebbende, kreeg ook herhaalde aanvallen van de algemeene kwaal, maar werd door mij telkens met enkelen witten wijn genezen. Mijne tweede dochter vond bij haar recept alle baat. Aan de eigenlijke ongesteldheid stierf er te Nieuwkoop niemand".

We eindigen met mede te delen hoe de heer Tuyt van Serooskerken uit een zijvenster ener kamer spiedend, moest bemerken hoe weinige mensen zich vertoonden en hoe hij de mannen veelal met een wollen (slaap)muts op het hoofd en een staf in de hand langzaam zag voortdrentelen, waarbij hij zich - zoals hij het uitdrukte - "de wandelende geesten in de fabelachtige Elyseesche velden levendig [had] kunnen voorstellen".

Literatuur:

Bruining, G. (1830). Herinneringen van G. Bruining met betrekking tot de omwenteling in Staat en Kerk gedurende zijnen levensloop.
Blusse & Van Braam, Dordrecht.

Sypkens Smit, J.H. (1953). Leven en Werken van Matthias van Geuns.
Van Gorcum, Assen.

PIETER MUIS VAN HOLY

een bio-bibliografische schets van een Bontekoejaan

door

M.J. van Lieburg

In haar monumentale studie over het Nederlands Cartesianisme vermeldt THIJSSSEN-SCHOUTE een boekrecensie uit De Boekzaal van Europe betreffende een Oeconomia animalis, geschreven door een zekere PIETER MUIS (1). De schrijfster heeft dit werkje zelf niet gezien en volstaat dan ook met een aanhaling uit de Boekzaal van RABUS, dat het "een klein geschriftje in bontekoejaanse geest" moet zijn geweest.

Het bedoelde geschrift verscheen in 1697 te Amsterdam bij JAKOB VAN HARDENBERG, onder de volledige titel van Oeconomia animalis, Of Huishouding Des Menschelyken Lichaams. Uitgegeven

door een Liefhebber der Genees- en Heelkunde. In de "Voorreeden" bericht de uitgever de naam van de schrijver niet te weten, maar geeft als zijn overtuiging dat het "een uitnemend Filosoof, een ervaren geneesheer, en een uitstekend ontleder" is geweest. Zijn eigen mening is, dat het afkomstig zou kunnen zijn van "die alom beroemde Kornelis Bontekoe, of ten minste, een groot navolger van hem" (2). Wanneer nu kort na het verschijnen een exemplaar van dit werkje in handen komt van de altijd op nieuwtjes beluste PIETER RABUS, weet deze het boekje met enkele belangwekkende mededelingen bij de lezers van zijn Boekzaal te introduceren. "Omme dezen Uitgever (die het buiten weten des makers aan den dag brengt) uit zijn twijffeling te helpen, en zoodanig iemand, die gaarne voor den Schrijver van deze ontleedkundige bladen wilde doorgaan, wijzer te maken, zoo zegge ik hier voor al de wereld, dat de opsteller geen man is, die hem zelve voor een uitnemend Filosoof uitgeeft, maar een van de oudste Wondhealers dezer stad Rotterdam, Pieter Muis, Deze is het al voor een wyl ten dienste zijner knechten of leerlingen geschreven, en dus zijn er meer afschriften van voortgekomen. Zie daar wederom iets nieuws (sic), dat misschien weinige wisten, en ik uit de mond van hem Mr. Muis verstaan hebbe, Die 't niet wil gelooven, kan het den Man zelf vragen" (3).

Dat de identificatie door RABUS van de "Liefhebber der Genees- en Heelkunde" als zijnde PIETER MUIS niet algemeen bekend is, blijkt uit de catalogisering van het werkje in de Bibliotheca Medica Neerlandica (4). Moeilijker wordt het echter wanneer in de catalogus der Universiteitsbibliotheek van Amsterdam het werkje niet op Oeconomia, maar ten onrechte op Huishoudinge als trefwoord blijkt te zijn ingevoegd (5). Bibliografische vergissingen maken boekwerken onvindbaar!

Alvorens MUIS' pennevruchten nader te bezien, dient de vraag te worden beantwoord naar de persoon van de auteur. In genealogische kringen is het bekend, dat wie te maken krijgt met een lid van de familie MUYS VAN HOLY voor menig raadsel zal komen te staan. Met betrekking tot PIETER MUIS is het al niet anders. Hij moet omstreeks 1645, waarschijnlijk te Schiedam, geboren zijn (6) als zoon van WILLEM PIETERSZ. MUIS († 1654) en CORNELIA LEENDERTS VALCK (7). De verbinding met de welbekende en "onder de Hollandse geslachten niet voor de nieuwstopgekome, noch minst geachte" (8) familie MUYS VAN HOLY kon echter eerst worden gelegd, nadat bleek dat WILLEM MUIS in feite de zoon was van PIETER LEENDERTSZ. SCHIEBRUCH (1581-1658), en de familienaam van zijn moeder ANNETGEN MUIS († 1663) had aangenomen (9). Deze ANNETGE MUIS was wel een telg uit het ge-

slacht MUYS VAN HOLY (10), dat ook in de 17^e en 18^e eeuw nog tal van advocaten, burgemeesters en doctoren onder zich telde (11).

PIETER MUIS is al vroeg naar de Maasstad gekomen om aldaar zijn opleiding tot chirurgijn te voltooien. Op 7 april 1668 legde hij met goed gevolg zijn chirurgijnsexamen af (12). Financieel niet onbemiddeld en omgeven door goede referenties, zoals zijn oom LEENDERT SCHIEBRUCH die te Rotterdam een goed florerende apotheek bezat (13), bouwt MUIS in korte tijd een aanzienlijke praktijk op als chirurgijn, annex barbier (14). Zijn chirurgijnswinkel bevond zich op de Leuvehaven temidden van de meer welgestelden van de stad.

In juni 1668 huwt MUIS met GEERTRUYD ABRAHAMS VAN DE BEL (15), uit welk huwelijk acht kinderen werden geboren, waarvan slechts één dochter haar vader overleefde. Een zoon WILLEM stierf in 1704 als derde chirurgijn aan boord van een schip op weg naar Oost-Indië (16).

In februari 1691 huwde PIETER voor de tweede maal, nu met LEONORA DE BRA (17). Getuige de huwelijks- en doopaanteekeningen behoorde MUIS tot de Gereformeerde Kerk.

Uit de zeer veel notariële acten die rond zijn persoon zijn opgesteld, kunnen een aantal nadere gegevens over MUIS in zijn kwaliteit van chirurgijn worden geselecteerd. De oudste gegevens daaruit dateren van 1684 en 1685 wanneer hij behoort tot de hoofdlieden van het chirurgijnsgilde "St. Cosmas et Damianus". Op 13 juli 1684 compareert MUIS tezamen met collegae en medicinae doctores ter zake van een verklaring over een patiënt, waarbij was geconstateerd, "datter een wervelbeen van de ruggegraat van de requirant uytgeweken was, en mede seer wel (gezien werd) dat het verst uyt geweeke been het medulla spinalis soodanigh dructe dat de geesten niet en konden doorstralen en de bewegingh nae behooren aen de onderste deelen te geven" (18). Deze formulering verraadt in genen dele een bontekoejaanse visie, hetgeen te verklaren is uit het feit dat BONTEKOE's *Oeconomia animalis*, die nadrukkelijk spreekt over zenuwsappen in plaats van spiritus, eerst in 1668 verscheen (19). Een jaar later, in februari 1685, vinden we MUIS als hoofdman van het gilde actief in de onderhandelingen met het Amsterdamse chirurgijnsgilde, om gegevens uit te wisselen over de kwalijke praktijken van een zekere FRANCISCO BARON DE ALMETIGO die zich opwierp als expert in het "cureren en genesen van de scheurselen" (20). Gezamenlijk overleg en controle van de patienten van deze DE ALMETIGO ontmaskerde de man al snel als een bedrieger van de hoogste soort.

Een gebeurtenis die stellig aan de reputatie van MUIS als "expert chirurgijn" heeft geknaagd, wordt verhaald door PIETER RABUS

in dezelfde aflevering van De Boekzaal als waarin MUIS' Oeconomia werd aangekondigd (21). Onder het manuaal van MUIS bevond zich namelijk een patient met een "accident aan zijn Dye", dat ondanks maandenlange pogingen om de "grooten vloed van etterstoffe" tot staan te brengen, een voortdurende bron van "veel weedom" voor de lijder bleef. Aan het begin van 1697 presenteerde zich evenwel een zekere GEORGE HENDRIK VAN RETTWICH, die met zijn sympathetisch geheim, een modegril in die dagen (22), de wond in korte tijd zou kunnen genezen.

Inderdaad moest MUIS, hoewel "protesterende van onmogelijkheid" na enige tijd constateren dat de dij genezen was, en wel volgens RETTWICH "door niets anders, dan door dagelijks, in absentie van de Lijder op de pis te werken (hetgeen hem) alle morgen in een urinaal" was toegezonden! Geen wonder dat de sympathetische geneeswijze te Rotterdam snel aan populariteit won, ondanks de protesten van meer kritische geesten (23).

Behalve in het sympathetische probleem heeft MUIS ook stelling gekozen in een ander twistgeschil uit de warrige wereld der geneeskunde der 18^e eeuw, te weten het geschil tussen de mercurialisten en anti-mercurialisten (24). Berichten daarover zijn niet bewaard in de notariële protocollen, maar dankzij de rusteloze activiteiten van een merkwaardige verschijning uit de medische geschiedenis van Rotterdam: de chirurgijn-verlosmeester JOHAN VAN WIJCK, is het bekend geworden (25). Laatstgenoemde voegde in 1745 achter de uitgave van een Verhandeling rakende de St. Patie (geschreven door GUASCO) een geschrift van MUIS onder de wijdlopijge titel van Wandelpraatje of t'zamspraak Tusschen een Borger, Doctor, en Chirurgijn; Waar door ontdekt word de behandeling van 't Been, van den Majoor dezer Stad, (.... Van Schriek) en 't misbruik van kwikzilver. Door P. Muys van Holy, Heelmeester te Rotterdam. Met Aanteekeningen, der Wereldt medegedeelt na 's Mans dood door J.V. WIJCK (26).

Het gaat daarin om het publiek aan te tonen "hoe de quick oorzaak kan zijn van veel droevige accidenten" en om de waarschuwing zich te wachten voor de "Quick-Doctors om niet geruineert te worden".

Ook het been van Majoor VAN SCHRIEK was door zulk een kwikdokter "vermorst en bedorven", want deze medicinae doctor RIJCKWAERT (27) had "aanstonts zijn kwikwatertje, als een groot arcanum zeer hoog" bij zijn patient opgegeven. In de gevoerde discussie tussen de medicus, de chirurgijn en burgerman, zijnde een "be-minnaar van de Spagyrische Philosphia", worden de zegeningen en

gevaren van de "kwikbolletjes in het bloed" tegen elkaar afgewogen, met als eindconclusie dat het kwikzilver volstrekt niet voor allerhande aandoeningen mag worden toegediend. Ook VAN WIJCK schaart zich achter deze stelling van "den meest geheel kwikhatende Muis" (28), maar wil de lezer niet onthouden hoe door PIERRE MUIS de lues met kwik bestreden werd. In een aanhangsel geeft hij het bereidingsvoorschrift van de "Anima mercuri", zoals hij dat persoonlijk van MUIS ontvangen heeft.

Bovenstaande beschrijving werd door MUIS opgesteld rond 1708 (29), ruim elf jaar na het verschijnen van zijn Oeconomia animalis. De mededeling van RABUS, dat het bij de Oeconomia zou gaan om een korte introductie voor zijn "knegten of leerlingen", roept de vraag op of MUIS ook betrokken is geweest bij het onderwijs aan de chirurgijns zoals dat door het gilde gegeven werd. Dat MUIS zijn chirurgijn-knechts die bij hem in dienst waren onderwijs heeft gegeven is niets ongewoons; of hij betrokken is geweest bij meer officieel collectief onderwijs kan nergens uit worden opgemaakt (30), hoewel het feit dat er "meer afschriften" van de Oeconomia circuleerden dat wel aannemelijk maken.

In dit verband moet ook worden vermeld dat MUIS wordt genoemd als "Chirurgijn van de Ed.Mog. Heeren Raden ter Admiraliteit op de Maze" (31), in welke functie onderwijs aan scheepschirurgijns moest worden verzorgd.

Om reden dat de Oeconomia van MUIS, als wetenschappelijk geschrift binnen het raam der fysiologie en geneeskunde van de laatste decennia der 17^e eeuw, elders uitvoeriger zal worden belicht (32), kan hier met een algemene kanttekening worden volstaan. Ten eerste vertolkt MUIS met zijn beschrijving van het lichaam als "een konstig zamengestel van buizen, pijpjes, zakjes door welke verscheidē vloeijige stoffen" stromen het concept van BORELLI's "machina hydraulica pneumatica" en schaart hij zich in de school van CRAANEN (33) als hij de verschillen tussen de vochten toeschrijft aan de wijze waarop de opening der klierpijpjes "zijn gefatzoeneert" (34). Systematisch volgens de Hyppocratische driedeling in vaste, vloeibare ("bloedige") stoffen en winden, worden de verschillende lichaamsstoffen behandeld, daarbij vooral het accent leggend op de "vloeijige stoffen". Typisch bontekoejaans is MUIS' beschouwing over het zenuwsap en zijn kritiek op de effervescentie-theorie van DE LE BOE SYLVIUS (35). Evenzeer doet de beschrijving over de longfunctie bontekoejaans aan, wanneer MUIS schrijft dat "eene vloeijige fyne stoffe des luchts" het bloed verdunt (36).

Andere geschriften dan de Oeconomia en het door VAN WIJCK

uitgegeven Wandelpraatje zijn niet bekend. Wel bevinden zich in enkele bewaard gebleven receptboeken uit de 17^e en 18^e eeuw een aantal recepten op naam van "Mr Muys" (37), maar of dit PIETER MUIS uit Rotterdam is wordt daaruit niet duidelijk.

Uit het laatste decennium van MUIS' leven is niets naders bekend. In december 1710 laat hij, "kloek ende gezond van Lichaem, zijn verstand en sinnen magtig soo klaerlijk bleek" opnieuw een testament maken (38) en in juni 1712 vinden we hem nog eenmaal op patiëntensite (39); nadien blijft zijn levensloop in de geschiedenis verborgen. Het Proefboek der chirurgijns tekent als overlijdensdatum bij zijn naam de 14^e februari 1721 aan (40), zonder dat de begraafboeken van Rotterdam dit feit bevestigen.

Noten.

1. THIJSEN-SCHOUTE, C.L. (1954) Nederlands cartesianisme, Amsterdam Verh. Kon. Ned. Acad. Wet. Afd. Letterk., N.R. LX, p. 315.
2. OECONOMIA animalis, etc. Amsterdam, p. 3 en 4.
3. RABUS, P. (1697) De Boekzaal van Europe, Rotterdam (Pieter van der Slaart), vol. X, p. 176-177.
4. BIBLIOTHECA Medica Neerlandica, Amsterdam, 1930, p. 113.
5. U.B. Amsterdam, sign. 647 F 40. Een en ander is nu gecorrigeerd.
6. Noch te Schiedam, noch te Rotterdam vermelden de doopboeken zijn naam. Muis' vader woonde toentertijd in Schiedam.
7. Zij huwden 12 juni 1644, Zie Trouwboek Ned. Herv. Kerk Schiedam, nr. 51, en Not. Arch. Rott., inv. nr. 861, fol. 4, dd. 4-1-1667.
8. JACOBS, J.F. (1969) Muys van Holy, De Nederlandsche Leeuw, 68, 337-8.
9. Pieter Leenderts Schiebruch was schrijnwerker en rentmeester van de kerk te Schiedam, zie Oud Not. Arch. Schiedam, inv. nr. 751, fol. 1427, dd. 31 augustus 1654 en inv. nr. 752, fol. 717, dd. 16 augustus 1657.
Over hun testament: Weeskamer Schiedam, inv. nr. 1617, fol. 90 re, dd. 23 juli 1663.
10. In het Oud Not. Arch. Schiedam, inv. nr. 748A, fol. 975-981, dd. 12 januari 1627 wordt deze Annetge Muis als nicht genoemd van Baertge Muys; zie over laatstgenoemde bij: M. Roest, Geslachtsregister van Nicolaes Muys van Holy, De Navorscher VI (1856), 261-262.
11. Geen relatie kon worden gelegd met Johannes Muys M.D., vader van Wyer Willem Muys (1682-1744), beide bekende medici, zie HIRSCH, A. Biografisches Lexicon der hervorragenden Aerzten, 3^e Auflage, München, 1962, vol. IV, p. 311-312.
12. Gilde Arch. Rott., inv. nr. 26, Proefboek van de chirurgijns.
13. Deze was gehuwd met Trijntje Leenderts Valck, een zuster van Pieter Muis' moeder? Over Leendert Pietersz. Schiebruch of Schiebrugge, zie klapper Not. Arch. Rott., 1660-1670.

14. In Not. Arch. Rott., inv. nr. 959, fol. 49, dd. 4 februari 1688 staat op zijn naam "een halff Jaer scheerloen" (f 1-11-0) genoteerd.
15. Trouwboek Ger. Kerk Rott., d.d. juni 1668. Was Geertruyd Abrahams de dochter van de tweede man van Pieter Muis' moeder: Abraham Janse van de Bel? . Vgl. Not. Arch. Rott., inv. nr. 847, Prot. 74, dd. 23 september 1689.
16. Not. Arch. Rott., inv. nr. 1166, fol. 27 (nu: 100-102), dd. 6 februari 1704.
17. Trouwboek Ger. Kerk Rott., dd. 28 februari 1691. Voor de kinderen van Muis, zie het doopregister Ger. Kerk Rotterdam.
18. Not. Arch. Rott., inv. nr. 1303, fol. 100, dd. 13-7-1684.
19. BONTEKOE, C. (1688) Oeconomia animalis, sijnde een dierige huys-houding, Amsterdam.
20. Not. Arch. Rott., inv. nr. 959, fol. 131-2, dd. 10-2-1685. Over De Almetigo en het sympathetisch geheim, zie litt. noot 23. Over Muis als hoofdman van het chirurgijns-gilde: Not. Arch. Rott., inv. nr. 1146, fol. 115 en 156, beide d.d. 1-11-1684.
21. RABUS, P. in: De Boekzaal, vol. X, 1697, p. 68-72. De acte is gedateerd 3-3-1697. N.B. dat de patient waar het hier over gaat Pieter van der Slaart is, de uitgever van De Boekzaal!
22. Over het sympathetisch geheim zie VAN ANDEL, M.A. (1928) Klassieke Wondermiddelen, Gorinchem, p. 206-224.
23. Over de geschiedenis van het sympathetisch geheim te Rotterdam, zie THIJSEN-SCHOUTE, C.L. (1960) Hermannus Lufneu, Stadsarts te Rotterdam, Rott. Jaarb., VIe reeks, 8, 180-227, i.h.b. 205-211.
24. Zie over dit probleem, hoewel beperkt tot de geschiedenis der luestherapie: PRAKKEN, J.R. (1972) Mercurialisten en antimercorialisten, Ned. T. Geneesk., 116, 30-35.
25. VAN WIJCK schreef een soort van autobiografie in de inleiding op zijn Lessen uit Lust en Liefde tot de Heelkonst, op zijn Collegium Chirurgicum, gehouden te Rotterdam, Rotterdam (A. van Eyk) 1744.
26. Opgenomen in: VAN WIJCK, J. (1745) Den Colonel Octavius Guasco van de St.Patie als mede den chirurgijn Pieter Muys van Holy, Over een' dorre Gangraena, het Kwikzilver, enz. Zijnde het laatste een T'zaamenspraak Tusschen een Borger, Doctor en Chirurgijn; Sprekende naar hunnen dood, Rotterdam (Allardus van Eyk), p. 49-112.
27. Waarschijnlijk Willem Rijckwaert, zoon van Justus Rijckwaert, de vriend van De Bils en Zas. Rijckwaert en Zas behoorden tot de iatrochemisch georiënteerde school, zie VAN LIEBURG, M.J., Nicolaas Zas (1610-1663), anatoom te Rotterdam. In het bijzonder zijn iatrochemische interpretatie van de theorieën van Louis de Bils (nog niet verschenen).
28. Zie Muis, in: Wandelpraatje, 1745, p. 110.
29. Zie Van Wijck, in: Wandelpraatje, 1745, noot op p. 53.
30. Over het chirurgisch onderwijs in deze periode, zie VAN LIEBURG, M.J. Het eerste Theatrum anatomicum van Rotterdam (1642-1759), Rott. Jaarb., VIIIe reeks, 4, 210-227.
31. Not. Arch. Rott., inv. nr. 1790, prot. 190, dd. 20-6-1709.
32. DE FOLTER, R.J. A Newly Discovered Oeconomia Animalis, by Pieter Muis of Rotterdam (c. 1645-1721) (In druk).

33. LUYENDIJK-ELSHOUT, A.M. (1975) *Oeconomia animalis, pores and particles*, In: Leiden University in the seventeenth century, Leiden, p. 295-307.
34. MUIS, P. (1697) Oeconomia, p. 29
35. MUIS, P. (1697) Oeconomia, p. 17 en 33
36. Bedoeld is het sal volatile volgens Bontekoe, zie THIJSSSEN-SCHOUTE, C.L. (1954) Nederlands cartesianisme, p. 291 ev.
37. U.B. Amsterdam, Hss. verz. nrs. XIII G 2 en 3.
38. Testament in Not. Arch. Rott., inv. nr. 1282, fol. 211 (nu: 958-962), dd. 11-12-1710.
Een ouder testament in Not. Arch. Rott., inv. nr. 926, fol. 277-278, dd. 18-1-1690.
39. Not. Arch. Rott., inv. nr. 1692, fol. 319-320, dd. 22-6-1712.
40. Idem noot 12.

EEN BRIEFJE VAN JAN PIETER HEIJE

door

G.A. Lindeboom.

Tot de boekerij van de Koninklijke Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, welke ondergebracht is in de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek, behoort ook een waardevolle verzameling van eigenhandig geschreven brieven van en naar vroegere vaderlandse geneesheren. Vele dier brieven, welke toch dikwijls belangrijk biografisch materiaal bevatten, zijn tot nu toe niet gepubliceerd geworden. Eén daarvan is van de hand van Doctor Jan Pieter Heije (1809-'76), van wie de honderdste verjaring van de sterfdag in dit jaar is herdacht.

Ik had bedoeld schrijven willen opnemen in een beknopte schets van Heije's leven en werken, welke in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde inmiddels is verschenen; vanwege gebrek aan plaatsruimte verlangde de Redactie een niet onaanzienlijke bekorting, waaraan ook Heije's brief ten offer is gevallen. Hoewel ze op zichzelf nauwelijks genoeg gewichtig is om afzonderlijk gepubliceerd te worden buiten een kader, waarin ze als het ware een natuurlijke plaats had gevonden, zo wil ik toch de aanleiding van de herdenking van één der meest markante leden der geneeskundige professie uit de negentiende eeuw aangrijpen om haar toch in een korte en geheel pretentieloze bijdrage bekend te maken. Ze biedt namelijk als het ware een kijkje op de bezigheden uit één der belangrijkste perioden van des schrijvers leven.

Gelukkig is ook de omslag, waarin de brief verzonden is, bewaard gebleven, anders zou men, bij gebrek aan een aanhef, enige moeite hebben de identiteit van de geadresseerde vast te stellen.

Het adres luidt:

Den Weledelen Zeer Geleerden Heer Dr van Deen
s.s.t.t.

Lid der Staatscommissie ter herziening der
Geneeskundige Staatsregeling.

Pract. Geneesheer

te

Zwolle.

Van den Amanuensis

Heije nu was, zoals hij aangeeft, secretaris, of, zoals het toen heette, amanuensis van die Commissie. Sinds jaren had hij geijverd voor een hervorming van de geneeskundige opleiding en het staatstoezicht op de geneeskunst, welke zich beide in een treurige toestand bevonden, die dringend om verandering vroegen. De uitgave van het tijdschrift dat hij tot dat doel had opgericht (Wenken en Meeningen omtrent geneeskundige staatsregeling) moest reeds na het einde van de tweede jaargang (1840) gestaakt worden in verband met moeilijkheden van de zijde van de uitgever. Maar reeds was hij opnieuw begonnen met een Archief voor Geneeskunde (1841-'46), dat als een voortzetting ervan kon gelden; dit Archief wordt in het postscriptum genoemd.

De Commissie was door de koning benoemd op 20 november 1841, dus ruim een maand vóór de datum van de brief. Ze bestond uit een ambtenaar (raad-adviseur) van het departement als voorzitter, een viertal hoogleraren, Dr van Deen, en Heije als amanuensis. Voorzitter en amanuensis hadden slechts een adviserende stem.

De minister van Binnenlandse Zaken, op wiens voordracht de Commissie in het leven was geroepen, had met opzet geen leden van de toen bestaande Provinciale Geneeskundige Commissie's gekozen, die een belangrijke schakel vormden van het toenmalige staatstoezicht op de geneeskunde. Intussen had hij een uitzondering gemaakt voor de Zwolse geneesheer Van Deen.

De op dat ogenblik 36-jarige Dr Isaïc van Deen (1805-'69) was de zoon van de uit Copenhagen afkomstige opperrabijn te Groningen,

Abraham Tiktin Isaäksen. Deze had echter na zijn vestiging in Holland zijn naam vernederlandst en veranderd in Van Deen. Zijn veelbelovende zoon (die in 1851 hoogleraar in de fysiologie te Groningen zou worden) had ook het Deense artsdiploma.

Zo kon de minister in zijn toelichting aan de koning om Van Deen in de Commissie op te nemen, niet alleen er op wijzen, dat deze te kort (pas enkele weken) in de Provinciale Commissie voor Overijsel zitting had om reeds partijdig te wezen, maar hem bovendien voorstellen als "een Deen zowel van geboorte als naam, doch thans als Nederlander genaturaliseerd", die "door buitenlandsche betrekkingen en bekendheid met geneeskundige buitenlandsche staats-verordeningen bijzonder geschikt acht kon worden".

Thans moge het briefje volgen:

"In de eerste plaats mijn waardste ontvang ik zoo even het verzoek de Heeren officieel met de vervroeging onzer bijeenkomst bekend te maken en U te convoceren tegen Donderdag 6 jan. des morgens ten 10 ure - hetgeen ik bij dezen doe. In de tweede plaats zeg ik U dank voor de boeken welke ik ter vergadering zal mede nemen en schuif vervolgens de blaam van mij af alsof ik revenge had willen nemen. Ik meen van Daalen al uwen arbeid gesuppeditieerd te hebben en bedrieg ik mij niet zoo spreekt hij ook van circulatie theorie - ik heb nu geen tijd het na te zoeken - is dit echter niet geschied zoo is het ondanks mij zelve: gij weet dat ik U als mensch een te goed hart toedraag en als geleerde te hoog schat om Uwen roem in 't minst te kort te willen doen.

Ik had eerst het plan niet naar Hendriks te gaan maar hem dezer dagen in Amsterdam sprekende drong hij er zoo menschelijk op aan dat ik zonder onbeleefd te schijnen niet weigeren kon en het dus opnieuw heb aangenomen. Zamen reizen zullen wij wel niet kunnen daar ik Woensdag om 4½ van Amsterdam naar Haarlem denk te gaan en daar moet blijven tot de Nachtdiligence mij medeneemt en des nachts naar 's Hage voert waar ik om 2 uur aankom en bij mijn vriend in de Pooten denk te slapen.

*Wat wij overigens te bepraten hebben zal wel bij onze
Zamenkomst kunnen geschieden. - Wees vriendelijk en har-
telijk gegroet*

T.T.

Heije

N.B. hebt ge ook iets voor 't Archief.

*31 Decemb. 1841. Moge U en
de Uwen het Nieuwe Jaar
geluk brengen''.*

Wat de inhoud van het schrijven betreft: het belangrijkste daarvan is natuurlijk de convocatie voor de vergadering der Staatscommissie.

Het onmiddellijk daarop volgende gedeelte is niet geheel duidelijk, en moet blijkbaar een misverstand uit de weg ruimen. Het lijkt er op, dat Heije op zich genomen had al Van Deen's publicatie's aan de genoemde Van Daalen ter hand te stellen, doch daarbij een belangrijk werkstuk had weggelaten. Wié deze Van Daalen geweest kan zijn, durf ik niet te zeggen. De enige tijdgenoot van die naam, welke het Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek (NNBW, IX, 191) noemt, een zekere Albert van Daalen (1812-'84), een militair, op dat moment tweede luitenant der grenadiers, komt mijns inziens niet in aanmerking.

De daarna in de brief genoemde Hendriks is zonder twijfel de Groninger oud-hoogleraar P. Hendriksz (1779-1843), die lid der Staatscommissie was.

Hendriksz was een origineel man (ik meen, dat hij ook met gipsverbanden geëxperimenteerd heeft). Aanvankelijk heelmeester en vervolgens ook vroedmeester, had hij zich weten op te werken tot professor in de heel- en verloskunde (NNBW, II, 563-5). Uit dit ambt had hij in 1832 ontslag genomen om zich te vestigen op zijn buiten Zuiderburg onder Voorburg bij Den Haag, waar hij echter niet werkeloos bleef. Zijn nieuwe behuizing diende ook als een soort privé-kliniek, waar hij lijders ter operatie of verpleging opnam; bovendien legde hij zich toe op de oogheekundige practijk, waarin hij zich liet bijstaan door zijn zoon, Dr W. Hendriksz, die zich later in Amsterdam zou vestigen.

Heije deelt dus mede een uitnodiging van Prof. Hendriksz hem op zijn buiten te bezoeken aangenomen te hebben.

Het slot laat zien, dat een Amsterdammer, die 's ochtends om 10 uur te Den Haag een vergadering wilde bijwonen, reeds de vorige dag in de namiddag van huis moet gaan om eerst 's nachts in de Hofstad aan te komen!

Hendriksz, Van Deen en Heije, de amanuensis-adviseur, hebben een minderheidsrapport ingediend, dat zeer radicale hervormingen voorstelde. De Minister heeft die, terecht, niet overgenomen, maar ook zijn wetsvoorstel tot gematigder herziening der staatsregeling werd in 1845 door het parlement verworpen.

De levensbeschrijver van Hendriksz in het NNBW weet te vermelden, dat de leden der Commissie ter beloning een gouden medaille hebben ontvangen (echter pas na Hendriksz' dood).

Zeker zal ook de volijverige amanuensis der Commissie, die men in dit briefje als zodanig wel erg officieus bezig ziet, die onderscheiding hebben gekregen

Literatuur

Lindeboom, G.A. (1976). De verdiensten van Doctor Jan Pieter Heije als geneeskundige. Medisch Contact, 31, 371-2, ill.

——— (1976). Doctor Jan Pieter Heije - vooruitstrevend negentiende eeuwse geneeskundige. Ned. T. Geneesk., 120, 2169-74, portr., literatuuropgave.

JOB BASTER (1711-1775) herdacht

door

C.M. Verkroost

Ter herinnering aan de bekende arts en bioloog Job Baster heeft het Zierikzeese Gemeentebestuur op 13 augustus 1976 een klein standbeeld van genoemde arts laten plaatsen midden in een bescheiden kruidentuin, nu de Job Baster-tuin genaamd. Deze tuin maakt deel uit van het achttiende eeuwse "Zonnehof" waar Baster kruiden en sierplanten kweekte; in de beide vijvers op hetzelfde terrein fokte hij de toen in Europa nog weinig bekende goudvissen.

Het geestige beeldje is van de hand van de beeldhouwer Ad Braat en stelt Job Baster voor zoals hij aan de rand van één der vijvers staat en een goudvis triomfantelijk op de hand houdt. Andere vissen steken de kop nieuwsgierig boven water als Job Baster hen toespreekt. Het schijnbaar ondergeschikte detail dat Baster dit placht te doen, werpt een licht op zijn persoonlijkheid met name op zijn

liefde voor al wat leeft. Er bestaat geen afbeelding van Baster, zodat de heer Braat het beeld op grond van zijn impressies uit de literatuur moest maken.

Na de onthulling van het beeldje door de heer C.M. van Hoorn, rustend medicus en medico-historicus, sprak de burgemeester, de heer Th.H. de Meester, de bijeengekomen Zierikzeeërs en andere genodigden toe. Tenslotte riep hij de Zierikzeese jeugd op om tuin en beeldje te ontzien.

Later werd de plechtigheid in de trouwzaal van het prachtige stadhuis voortgezet, waar de heer Van Hoorn het leven van Job Baster schetste.

Baster werd op 2 april 1711 te Zierikzee geboren en op 5 april in de Grote Kerk aldaar gedoopt. Op vijftienjarige leeftijd sprak hij bij het verlaten van de Latijnse School te Rotterdam een rede uit met de titel:

in laudem medinae (ter ere van de geneeskunst), stellig een gunstig omen voor de toekomstige arts. Zijn medische opleiding kreeg Baster te Leiden en onder zijn leermeesters was ook de grote Boerhaave, van wie hij niet alleen les kreeg maar van wie hij ook vaderlijke vriendschap genoot.

Baster promoveerde in 1731 op het proefschrift de Osteogenia. Na deze mijlpaal in zijn leven ging hij met een andere Zeeuwse arts, Meinard van Visvliet, op studiereis naar Frankrijk en Engeland. Daarna heeft hij zich in Zierikzee als arts gevestigd in het prachtige huis thans Havenpark 35, dat nog geheel in takt is, en waarin de spreker zelf jaren lang heeft gewoond en gepraktiseerd.

Job Baster is tweemaal getrouwd geweest: de eerste keer met Jacoba Kok (1734), die hij echter na enkele jaren moest verliezen (1737); later huwde hij Jacoba Vink, die hem weliswaar door zijn verdere leven vergezelde, maar hem geen kinderen schonk.

In 1758 verwierf Baster uit de erfenis van Willem van den Busse, oud-burgemeester, een grote tuin met twee vijvers, later als geheel "Het Zonnehof" genaamd.

Op het terrein van deze erfenis is nu opnieuw een kruidentuin aangelegd en het beeldje van Job Baster prijkt er middenin. De heer J.J. van Doeswijk, hoofd van de plantsoenendienst, had voor een keurig verzorgde lijst van de aanwezige planten gezorgd en deelde mee dat hij daarvoor gebruik gemaakt had van de adviezen van de heer H. Heniger (wetenschappelijk hoofdmedewerker van het Bio-historisch Instituut te Utrecht).

Terugkomend op de 18^e eeuwse Job Baster merkte de spreker nog op, dat de laatste behalve als praktizerend geneesheer ook voor

de medische wetenschap het zijne heeft bijgedragen als lid van wetenschappelijke genootschappen, te weten The Royal Society in Londen, de Leopoldina in Duitsland, de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem en het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen in Middelburg. Toen hij door zijn oogziekte, waarschijnlijk glaucoom¹, in zijn werk werd geremd, begon hij publikaties² van anderen te vertalen.

Dokter van Hoorn had zijn rede ondersteund door middel van brochures en werken van de hand van Baster, afkomstig uit zijn eigen bibliotheek en uit de Provinciale Bibliotheek te Middelburg.

De herdenking als geheel was een boeiend evenement o.a. door de achtergrond van het prachtige, nog zo ongerepte stadje Zierikzee, door het heerlijke zomerweer en door de opgewekte stemming van iedereen.

1 Med. Contact (1976), 31,6 (februari).

2 W.S.S. van Benthem Jutting en C.M. van Hoorn: Oude en Nieuwe Gegevens over Leven en Arbeid van Dr Job Baster (1711-1775). In: Archief 1967. Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (1967), p. 29-70.

KRONIEK

Personalía

Op 21 mei 1976 overleed de Zwitserse medisch-historicus professor Dr Hans Fischer, aan wie het tijdschrift Gesnerus zijn bestaan en voortbestaan dankt. Fischer heeft namelijk een legaat van 10.000 zw.frns nagelaten voor de instandhouding van dit medisch-historisch tijdschrift.

E.H. Ackerknecht wijdt een necrologie aan Fischer (Gesnerus 33, Fasc. 3/4, 1976, p. 163-4). Aansluitend geeft H. Balmer een bibliografie van Fischers werken, waarin zowel zijn medisch-historische als zijn farmalogische publikaties zijn opgenomen.

Op 24 december 1976 overleed in de hoge leeftijd van 84 jaar Mevrouw Petra Beydals.

Als waarnemend archivaris van de gemeente Delft, waar zij als zodanig werkzaam was tot 1 april 1945 heeft zij enige medisch-historische bijdragen gepubliceerd over stadgenoten (De Graaf, Van Leeuwenhoek en 's Gravesande; zie Bibl. Hist. Dutch Med. nrs 836, 859, 1078, 1101 en 1131).

Van 1945-1960 werd zij eerst als conservatrice, later als directrice benoemd van het Historisch Museum, gevestigd in het Schielandhuis aan de Korte Hoogstraat te Rotterdam. In die periode heeft zij een collectie opgebouwd, die tot buiten onze grenzen grote bekendheid geniet.

Petra Beydals was Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Jubileum

Op 22 mei 1976 vierde Dr. med. et phil. Erna Lesky te Wenen haar vijf en zestigste verjaardag. Voor haar markante bijdragen tot de ontwikkeling van de geschiedenis der geneeskunde reikte professor Dr. Gunter Mann haar in het Josephinum de Sudhoff-Plakette uit (Gesnerus 33, 299, 1976).

Promotie

Op vrijdagmiddag 11 maart j.l. promoveerde aan de Vrije Universiteit tot doctor in de geneeskunde de heer K.J. Nanninga, rustend arts te Dordrecht. Hij had een medisch-historisch proefschrift te verdedigen, getiteld Mijlpalen uit de geschiedenis van de reumatische ziekten, met name tegen bedenkingen ingebracht door de hoogleraren J.K. van der Korst, J.J. de Blécourt en E. Lopes Cardozo, alsmede Dr J. Schouten, geriater.

Promotor was Prof. Dr G.A. Lindeboom.

Op de omvangrijke, fraai geïllustreerde dissertatie hopen we nog terug te komen. Dr Nanninga was oorspronkelijk specialist-reumatoloog, hetgeen mede de keuze van het onderwerp bepaald heeft.

Gedenkteken Dr J.N. Ramaer

De bezoeker van de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst te Utrecht, kan daar sinds kort een historisch gedenkteken vinden. De grafsteen van J.N. Ramaer heeft, op een sokkel geplaatst, vlak voor de Domus Medica een blijvende plaats gekregen. Het is een zinvolle bestemming voor dit vergeten grafmonument, waarop wijlen Dr Dijkstra in 1975 de aandacht heeft gevestigd. Ramaer immers was één der stichters en de eerste secretaris van het hoofdbestuur van de "Maatschappij".

Johannes Nicolaes Ramaer werd op 20 april 1817 te 's Hertogenbosch geboren. Hij studeerde geneeskunde te Utrecht en Groningen. In deze laatste stad sloot hij in 1839 zijn studie af met een dissertatie over een anthropologisch onderwerp De aethiopica generis humani varietate.

Van 1841-'63 was hij verbonden aan het psychiatrisch ziekenhuis te Zutphen. Hij toonde zich een waardig discipel van zijn Utrechtse leermeester Schroeder van der Kolk door de vele verbeteringen, die hij bij de behandeling en verpleging van de psychiatrische patienten invoerde. In 1863 ging Ramaer naar Delft, waar hij tot 1869 geneesheer-directeur van het krankzinnigengesticht was. Toen hij zich in 1869 als psychiater in den Haag vestigde, bleef hij als adviseur aan de Delftse inrichting verbonden. Nadat hij in 1872 tot inspecteur van de psychiatrische inrichtingen was benoemd, verwisselde hij in 1884 deze functie voor die van inspecteur van het staatstoezicht op krankzinnigen. In 1886 verhuisde Ramaer naar Haarlem, waar hij op 2 november 1887 is overleden.

(In Medisch Contact 31, nr. 48, 1976 is een afbeelding van het monument afgedrukt.)

Diversen

Een aanzienlijk deel van de "Wellcome Collection on the History of Medicine" zal voor lange tijd worden uitgeleend aan het Science Museum te Londen. Deze verzameling bevat een 250.000 voorwerpen uit verschillende werelddelen, die tussen 1890 en 1930 door Sir Henry Wellcome zijn bijeengebracht. Deze collectie zal de basis vormen voor een in te richten afdeling over de geschiedenis van de geneeskunde in het Science Museum.

Het Wellcome-Institute en de unieke bibliotheek onder directie van Dr Edwin Clarke zullen door de Wellcome-Trust verder worden ontwikkeld tot een internationaal "postgraduate" centrum (Bulletin Hist. med. 50, 451, 1976).

Op 11 december 1976 werd in het Medisch-Encyclopaedisch Instituut der Vrije Universiteit de 6^e medisch-historische Dag gehouden. Een verslag hopen wij in een volgend nummer van A.P. op te nemen.

De volgende medisch-historische Dag is op 7 mei 1977 vastgesteld.

AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

- Addison, Th. (1866, 1912, 1968). Die Erkrankungen der Nebennieren und Ihre Folgen. Zum ersten Male in deutscher Übersetzung herausgegeben und eingeleitet von E. Ebstein (1912). Onveranderde herdruk Leipzig, 1912. Zentral Antiquariat DDR, Leipzig, 1968.
— Klassiker der Medizin, Bnd. 20.
- Album Studiosorum Academiae Rheno-Traiectinae MDCXXXVI - MDCCCLXXXVI accedunt nomina Curatorum et Professorum per eadem secula, J.L. Beijers en J. van Boekhoven, Utrecht, 1886.
- Anderson, Fulton H. (1962). Francis Bacon. His Career and his Thought, XII + 367 pp. University of Southern California Press, z.pl.
- Bamm, Peter (1975). Ex ovo, Essays über die Medizin, 167 pp. Droemer, München.
- Binz, Carl (1896, 1969). Doctor Johann Weyer ein rheinischer Arzt. Der erste Bekämpfer des Hexenwahns. VII + 189 pp., portr. 2e vermeerderde druk. Martin Sändig, Wiesbaden.
- Boroviczany, K.G. v., H. Schipperges, E. Seidler (eds) (1974). Einführung in die Geschichte der Hämatologie. XI + 210 pp. Georg Thieme Verlag, Stuttgart.
- Chauvois, L. (1966). Descartes Sa Méthode et ses erreurs en physiologie. 154 pp., 6 ill. Les Editions du Cèdre, Paris.
- Dalen, H. van (1931). Ontwikkeling onzer kennis der gele koorts. Diss. Amsterdam. 114 pp. Kemink, Utrecht.
- Debus, Allen G. (ed.) (1974). Medicine in seventeenth century England. A symposium held at UCLA in Honor of C.D. O'Malley. 485 pp., portr. Univ. of California Press, Berkeley, Los Angeles, London.
- Dobell, Clifford (21958). Antony van Leeuwenhoek and his "Little Animals". Being some account of the father of protozoology & bacteriology and his multifarious discoveries in these disciplines. 435 pp., 32 ill., portr. Russell & Russell, New York.
- Dulieu, L. (1967). Ambroise Paré et la chirurgie au XVIe siècle. Editions de l'Accueil, Paris. 16 pp., 12 losse bijdragen met platen. Faits de Civilisation, 7.
- Ens, Sicco (1803). Historia Extractionis cataractae. Diss. Franeker. 315 pp., 5 uitslaande platen. Verwey, Worcum.
- Esch, P. van der (1970). Rijkpsychiatrische inrichting Eindhoven. 1918-1968. Rijkskrankzinnigengesticht Woensel. Rijks Psychiatrische Inrichting Eindhoven. 80 pp., ill. Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid, Den Haag.
- Felix Platter Tagebuch (Lebensbeschreibung 1536-1567). Im Auftrag der historischen und atiquarischen Gesellschaft zu Basel. Herausgegeben von Valentin Lötscher. 579 pp., 56 pl. Schwabe & Co, Basel-Stuttgart.
- Gaub, H.D. (1747). Sermo Academicus de Regimine Mentis quod Medicorum est Habitus. 115 pp., Apud B. van der Aa, Lugd. Bat.
- (1763). Sermo Academicus alter de Regimine Mentin quod Medicorum est Habitus. 94 pp., S. & J. Luchtmans, Lugd. Bat.
- Grensemann, H. (ed.) (1968). Hippokrates. Über Achtmonatskinder. Über das Siebenmonatskind (unecht). 140 pp., Akademie-Verlag, Berlin.

- Gorter, E. et al. (1942). De ontwikkeling van de kindergeneeskunde in de afgelopen 50 jaar. Ned Vereeniging voor Kindergeneesk. 315 pp., E. Ydo, Leiden.
- Guthrie, Douglas (1965). Extramural medical Education in Edinburgh and the School of the Royal Colleges. 43 pp., 1 portr. 1 ill. E. & S. Livingstone, Edinburgh and London.
- Hagberg, Knut (1964). Carl Linnaeus. De Bloemenkoning. Vertaald uit het Zweeds door Marie Vos. 298 pp., vele ill. A.J. Strengtholt, Amsterdam.
- Halbertsma, T. (1863). De keelspiegel en zijne aanwending. Academisch Proefschrift Leiden. 110 pp., 1 uitsl. pl. Jac. Hazenberg Czn. Leiden.
- Hamby, Wallace B. (1967). Ambroise Paré Surgeon of the Renaissance. XXI + 251 pp., portr Warren H. Green, St Louis.
- Heitzmann (1890). Die descriptive und topographische Anatomie des Menschen. 528 pp., 637 afb. Wilhelm Braumüller, Wien.
– Geschenk van P. Jasperse, arts te Leiden.
- Herman, John R. (1973). Urology, a view through the Retrospectroscope. 182 pp., 57 ill. Harper & Row, Hagerstown, Maryland, New York etc.
- Hintzsche, E. (1972). Guilelmus Fabricius Hildanus 1560-1634. 74 pp., ill. Lindopharm Rönsberg, Hilden.
- Holländer, Eugen (1928). Äskulap und Venus. Eine Kultur- und Sittengeschichte im Spiegel des Arztes. 487 pp., vele ill. Im Propyläen Verlag, Berlin.
- Howells, J.G. (ed.) (1975). World History of Psychiatry. 770 pp., 132 ill. Baillière Tindall, London.
- Huber, Max (1975). Der barmherzige Samariter. Betrachtungen über Evangelium und Rotkreuzarbeit. 90 pp., Verlag Hans Huber, Bern.
– Eerste druk, Zürich 1943.
- Irigoin, J. et al. (1975). La Collection Hippocratique et son rôle dans l'histoire de la Médecine. Colloque de Strasbourg (23-27 Octobre 1972) organisé par le Centre de Recherches sur la Grèce antique, avec le concours des Facultés de Philosophie et des Langues Classiques. 367 pp. E.J. Brill, Leiden.
- Kaiser, W. und Chr. Beierlein (eds.) (1969). In Memoriam Hermann Boerhaave (1668-1738). 254 pp., portr. ill. Marin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Halle.
- Kersbergen, L.C. (ed.) (1953). Gedenboek uitgegeven ter gelegenheid van het vijftig-jarig bestaan van de Nederlandse Centrale Vereniging tot bestrijding der tuberculose. 254 pp., Den Haag.
- Lammert, G. (1890, 1971). Geschichte der Seuchen, Hungers- und Kriegsnoth zur Zeit des dreissigjährigen Krieges. 291 pp.
Onveranderde herdruk Berlin 1890. M. Sändig, Wiesbaden.
- Lindeboom, G.A. (1975). The Letters of Jan Swammerdam to Melchisedec Thévenot. 190 pp., 12 plates. Swets & Zeitlinger, Amsterdam.
- Long, E.R. (1956). A history of the Therapy of Tuberculosis and The case of Frederic Chopin. 71 pp., Univ. of Kansas Press, Lawrence.
- McLachlan, G. and Th.McKeown (eds.) (1971). Medical history medical care. A symposium of perspectives. 244 pp.
Oxford Univ. Press, London-New York-Toronto.

- Mair, Alex (1973). Sir James Mackenzie, M.D. 1853-1925 general Practitioner. 366 pp., portr., ill. Churchill Livingstone, Edinburgh-London.
- Majno, Guido (1975). The Healing Hand. Man and Wound in the ancient world. XXIII + 571 pp., 305 ill. en 15 gekleurde pl. Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass.
- Meyer-Steineg, Th. (1916). Das medizinische System der Methodiker. Eine Vorstudie zu Caelius Aurelianus "De morbis acutis et chronicis". 131 pp. Verlag Gustav Fischer, Jena.
- Morgagni, G. Battista (1964). Opera Postuma. Vol. Primo. Le Autobiografie. LXVIII + 131 pp. Ms. Laurenziano Fondo Ashburnhamiano 227-159 (Firenze). Istituto di Storia della Medicina dell' Università di Roma.
- Nossal, G.J. van (1975). Medical science and human goals. 200 pp. Edward Arnold, London.
- Pagel, W. (1976). New Light on William Harvey. 189 pp., 8 fig. S. Karger, Basel etc.
- Payne, Alma Smith (1970). The cleere observer. A Biography of Antoni van Leeuwenhoek. 128 pp., ill. MacMillan, London.
– Oorspronkelijke titel: Discovery of the unseen world (1966).
- Robinson, D.H. (1973). The Dangerous Sky. A history of Aviation Medicine. 292 pp., 40 ill. Univ. of Washington Press, Seattle.
- Rosenfeld, H. (1974). Der Mitteralterliche Totentanz. Entstehung - Entwicklung - Bedeutung. 380 pp., 40 ill. Böhlau Verlag, Köln - Wien.
- Schadewaldt, H. (1969). Robert Koch et la bactériologie de son temps. 48 pp., portr., ill. Palais de la Découverte, Université de Paris. Paris.
- (ed.) (1976). Studien zur Krankenhausgeschichte im 19. Jahrhundert im Hinblick auf die Entwicklung in Deutschland. 255 pp., 97 afb. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
– Vorträge des Symposiums der "Deutschen Gesellschaft für Krankenhausgeschichte e.V." vom 23. bis 24. Februar 1972 in Berlin.
- Schoute, D. (1946). Het leven van Prof. Dr A.P. Fokker (1840-1906). Swets & Zeitlinger, Amsterdam. 103 pp., portr.
- Schullian, Dorothy M. (ed.) (1974). The Baglivi Correspondence from the Library of Sir William Osler. XXI + 531 pp. Cornell University Press, Ithaca and London.
- Siegel, R.E. (1976). Galen on the affected parts. Translation from the Greek Text with Explanatory Notes. 233 pp. S. Karger, Basel, etc.
- Veth, Corn. (z.j.) De arts in de Caricatuur, ongepagineerd. Van Munster, Amsterdam.
- [] (1957) Beiträge zur Geschichte der Ophthalmologie. Supplement van Ophthalmologica, Vol. 134 (1957). 119 pp., portr., ill. – pp. 100-119, W.P.C. Zeeman. Zur Geschichte der Augenheilkunde in den Niederlanden.

Ten geschenke ontvangen van Drs A,H, van Soest, arts te Tübingen:

- Baart de la Faille, J.M. (et al.) (1948). Leven en werken van Cornelis Adrianus Pekelharing. A Oosthoek, Utrecht. 217 pp.
- Bethe, Helmut (1968). Heinrich Quincke 1842-1922. Sein Leben und Werk unter besonderer Berücksichtigung der Kieler Fakultätsgeschichte. 139 pp., 3 portr., 6 ill. Kieler Beiträge zur Geschichte der Medizin und Pharmazie, Heft 7. Wachholtz Verlag, Neumünster.
- Brugsch, Theodor (21958). Arzt seit fünf Jahrzehnten. 408 pp., portr., 39 ill. Rütten & Loening, Berlin.
- Crosse, V. Mary (1968). A Surgeon in the early Nineteenth century. The Life and Times of John Green Crosse 1790-1850. portrs., ill. E. & S. Livingstone, Edinburgh-London.
- Eckstein, G. (1931). Noguchi. IX + 419 pp., portr., 12 ill. Harper & Brother Publ., New York-London.
- Heilmeyer, Ingeborg (ed.) (1971). Ludwig Heilmeyer Lebenserinnerungen. 234 pp., portr., ill. F.K. Schattauer Verlag, Stuttgart-New York.
- Hoffman, E. (1949) Ring en um Vollendung. Ringen um Vollendung. Lebenserinnerungen aus einer Wendezeit der Heilkunde 1933-1946. 309 pp. portr. Schmorf & Von Seefeld Nachf., Hannover.
- Mohammad Ata-Ullah (1960). Citizen of two worlds. XII + 285 pp. Harper & Brothers, New York.
- Moll, Albert (1936) Ein Leben als Arzt der Seele. Erinnerungen. 282 pp., Carl Reissner Verlag, Dresden.
- Olpp, Gottlieb (1936). Charakterköpfe der Tropenmedizin. 96 pp., vele portr., ill. Verlag Die Brücke der Heimat, Berlin.
- O'Malley, C.D. (1965). English Medical Humanists. Thomas Linacre and John Caius. 54 pp. The University of Kansas Press, Lawrence.
- Sauerbruch, Ferd. (1951). Das war mein Leben. 639 pp., portr., Kindler und Schiermeyer Verlag, Bad Wörishofen.
- Schede, Franz (1960). Rückblick und Ausblick. Erlebnisse und Betrachtungen eines Arztes. 461 pp., portr., ill. Hans E. Günther Verlag, Stuttgart.
- Seibert, F.B. (1968). Pebbles on the Hill of a Scientist. 162 pp., portr., ill. St Petersburg, Florida.
- Sharpe, W. (1953). Brain Surgeon. The Autobiography of _____. 244 pp. V. Gollancz, London.
- Shepherd, John A. (1965). Spencer Wells. The Life and Work of a Victorian surgeon. 132 pp., portr., ill. E. & S. Livingstone, Edinburgh and London.
- Roe, Else K. La (1957). Woman Surgeon. The Autobiography of _____. 373 pp., The Dial Press, New York.
- Thorwald, J. (1960). Die Entlassung. Das Ende des Chirurgen Ferdinand Sauerbruch. 372 pp., portr., ill. Droemersch Verlaganstalt Th. Knaur Nachf., München-Zürich.

- Trendelenburg, F. (1924). Aus heiteren Jugendtagen. 296 pp., 2 portr. Julius Springer, Berlin.
- White, Paul Dudley (with the assistance of Margaret Parton) (1971). My life and Medicine. An autobiographical memoir by Paul Dudley White, M.D. 269 pp. ill. Gambit, Boston.
- Wilson, Ch. Morrow (1942) Ambassadors in White. The Story of American Tropical Medicine. 372 pp., portr., ill. Henry Holt, New York.
- Vom Wirken berühmter Ärzte aus vier Jahrhunderten (Paracelsus, Harvey, Auenbrugger, Carus). 261 pp. Knoll, Ludwigshafen, 1936.

DE TRANEN VAN KLAARTJE

Natuurwetenschappen en techniek 1750/1850

Georganiseerd door: Museum Boerhaave, Leiden, en Gemeentemuseum Het Markiezenhof, Bergen op zoom

Plaats: Het Markiezenhof, Bergen op Zoom

Tijd: 15 april tot 1 juni 1977. Geopend 14-17 uur; groepen op aanvraag ook des ochtends.

De tranen van Klaartje zijn in de loop van een eeuw sterk veranderd. Zowel in 1787 als in 1835 zit deze heldin uit Hiëronymus van Alphens "Kleine gedichten voor kinderen" bij het portret van haar overleden moeder, maar hoezeer verschillen niet haar 18^e eeuwse van haar 19^e eeuwse emotie! De veranderingen die Klaartjes portret ondergaat laten zien hoe de 19^e eeuw, het romantische machinetijdperk, terugkijkt op haar voorgangster, de "pruikentijd".

Het doel van deze tentoonstelling is, de gevolgen te laten zien die beide revoluties in Nederland hadden voor maatschappij en cultuur, wetenschap en techniek. Die gevolgen worden niet getoond door een ontwikkelingsgang te beschrijven, maar door steeds op een deelgebied het contrast te laten zien tussen de toestand in 1750 en die in 1850. Daarbij moeten deze twee jaartallen niet letterlijk worden genomen: zij staan elk voor een hele periode. Wel is er op gelet, dat alle voorwerpen en afbeeldingen, zo ze al niet precies uit 1750 of 1850 stammen, dan toch uit die jaren afkomstig hadden kunnen zijn: ze zijn typerend voor het bedoelde tijdperk.

Op die manier komen aspecten van het 18^e eeuwse en het 19^e eeuwse leven paarsgewijs tegenover elkaar te staan. Een algemeen beeld geeft dit natuurlijk niet, daarvoor is het aantal gekozen onderwerpen veel te beperkt. Maar toch hopen we door de keuze van onder meer litteratuur, muziek, arbeid, onderwijs, microscopie, natuurkunde, stoomtechniek, transport, toch een beeld over te brengen, een bepaalde sfeer aan te duiden.

Door de contrastwerking bij elk afzonderlijk onderdeel komt tot uitdrukking wat er nu in de tussenliggende periode rond 1800 is veranderd. Die verandering blijkt steeds weer neer te komen op de twee ingrijpende maatschappelijke processen die we al noemden: de Franse en de Industriële revolutie. Deze twee zijn in de tentoonstelling symbolisch weergegeven door de figuren van resp. Napoleon, die de Franse Revolutie consolideerde en over geheel Europa uitbreidde, en James Watt, de uitvinder van de stoommachine die de industrialisatie van Europa mogelijk maakte.

De tentoonstelling laat zien, hoe in de 19^e eeuw de wetenschap, via de techniek, het dagelijks leven rechtstreeks gaat beïnvloeden. Het belangrijkste aan de natuurwetenschap is voor het publiek niet langer hoe zij de wereld om hem heen verklaart; voortaan gaat het erom hoe zij die verandert.

INHOUD

	pag.	
Dr J.H. Sypkens Smit	Een Consult van professor Matthias van Geuns te Nieuwkoop	29
Drs M.J. van Lieburg	Pieter Muis van Holy - een bio-bibliografische schets van een Bontekoejaan	32
G.A. Lindeboom	Een briefje van Jan Pieter Heije	39
Dra C.M. Verkroost	Job Baster (1711-1775) herdacht	43
Kroniek		45
Aanwinsten Bibliotheek		48
Tentoonstelling: Natuur- wetenschappen en Techniek 1750 - 1850		52